

РОЗДІЛ 5

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ III-IV РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

О.Б. Авраменко
м. Умань, Україна

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО РОБОТИ В ШКОЛІ

У Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, в Державній програмі «Вчитель» визначається завдання формування особистості вчителя відповідно до потреб практики, сучасних змін, що відбуваються в країні та світі. Зрозуміло, цей процес має бути забезпечений як теоретично, так і практично [3].

Проблема підготовки вчителя, його професіоналізму, світоглядної культури, духовно-моральних якостей – одна з найактуальніших у сучасній педагогіці. І це зрозуміло. Саме від вчителя, його особистісних характеристик залежить реалізація навчальних планів, якість освітніх послуг, виховання учнів як у процесі навчання, так і в позанавчальний час.

Актуальність даної проблеми зумовлюється також необхідністю осмислення місця і ролі вчителя в освіті, його особистісних характеристик та якостей в контексті утвердження постіндустріального вектора суспільного поступу, глобалізації та розгортання інформаційної революції.

По-перше, епоха постіндустріалізму потребує від учня засвоєння не скільки знань як таких, скільки оволодіння технологіями їх набуття та функціонування. Вона потребує здорового «знаннєвого прагматизму», що дозволяє випускникові відразу увійти в життя як його повноправний суб'єкт. Останнє має виховати вчителя, який, у свою чергу, повинен сформувати в собі відповідні якості. Отже, формування особистості такого вчителя, який здатний забезпечити особистісне становлення учня в постіндустріальну епоху, є важливим завданням, яке необхідно розв'язати.

По-друге, нові вимоги, що висуваються до особистості вчителя, зумовлені процесами, які можуть бути об'єднані таким фундаментальним поняттям як глобалізація. Їх суть полягає в універсалізації вимог, підвищенні якості освітніх послуг, прозорості функціонування знання й методик моніторингу його освоєння на рівні навчально-виховного процесу тощо. Особистісні параметри вчителя «закритого світу», холодної війни та тоталітаризму поступово відходять у небуття. Їх змінюють такі риси, як толерантність, демократизм, розуміння і повага, полікультурність, відкритість у спілкуванні. Як виховати такі риси у сучасного вчителя, якими методиками, педагогічними прийомами? Обґрунтованої відповіді на ці запитання сучасна освіта, на жаль, ще не має.

По-третє, суттєві трансформації відбуваються в особистісному вигляді вчителя як реакція на вимоги інформаційної революції, яка, як відомо, несе з собою інформаційні (комп'ютерні) педагогічні технології, що змінюють місце і роль вчителя у навчально-виховному процесі. Вчитель перестає бути єдиним чи основним джерелом знань. Як такий утверджується комп'ютер. То ж яку роль і значення має відігравати вчитель і якими якостями він має володіти, щоб відповідати вимогам інформаційної революції. Дослідження цієї проблеми все ще знаходяться на початковій стадії.

В українській освітянській літературі останніх років до проблеми формування особистості сучасного вчителя, в тому числі вчителя трудового навчання, зверталися такі вчені, як В. Андрущенко, С. Гончаренко, Р. Гуревич, М. Євтух, І. Зязюн, О. Коберник, В. Кремень, В. Сидоренко, Г. Терещук, Д. Тхоржевський та ін. Однак, незважаючи на публікації цих та багатьох інших вчених, проблема залишається актуальною. В її структурі наявні такі не достатньо визначені питання, як загально-філософські проблеми особистості, особистість вчителя як ідеал і реальність, модернізація підготовки сучасного вчителя в педагогічному університеті, напрями та чинники формування особистісних характеристик вчителя в сучасних умовах [3].

Підготовка учнів до життя в сучасному світі, розвиток у них здатності до творчого застосування знань, підтримка в них принципу самодостатності, формування звички навчатися протягом усього життя – все це є цінностями, які професіонали в усьому світі намагаються вплести в канву системи освіти, і що повинен вміти сучасний вчитель.

Через складність сучасного світу, швидкості змін, що відбуваються, і їхньої непередбачуваності колишнє розуміння терміна «вчитель» дещо змінюється.

Педагог є носієм знання, яке він має зробити надбанням вихованців. Знання є змістом педагогічного впливу. Педагог повинен досконало володіти своїм предметом, бути ерудованим, постійно працювати над власним самовдосконаленням. Ідеальний вчитель повинен здійснювати індивідуальний підхід до кожного учня. Таким чином, педагог може не допустити затримки в розвитку обдарованих дітей та відставання слабших із метою засвоєння всіма вихованцями нормативного освітнього мінімуму. Це сприятиме становленню індивідуальності як найважливішої характеристики особистості. Вважають, що вчитель має бути професійно та педагогічно компетентним, що є запорукою результативного навчально-виховного процесу.

Але нині перед вчителем ставиться завдання формування загальної культури в учнів, яке розуміється не тільки як просте накопичення знань, воно націлено на розвиток відповідної поведінки школярів у соціумі. Тільки оволодіння загальною культурою дозволить школярам визначити свою особисту і соціальну ідентифікацію, зрозуміти світ, адаптуватися до нього і брати участь у його житті.

Творчий та етичний аспекти загальної культури стосовно освітньої галузі «Технологія» необхідно розглядати у межах поступового розвитку науки і технології та їхнього прямого впливу на повсякденне життя людини (генна інженерія, інформатика, глобальний зріст потоків інформації і т.д.). Мова йде, звичайно, не про спробу зробити з усіх молодих людей учених або фахівців, а про те, щоб дати їм знання, уміння і сприяти формуванню творчого мислення, що дозволить їм стати освіченими користувачами, здатними «приручати» складну техніку, домінувати над глобальною технологізацією, бачити позитивний внесок індустрії в життя людини і розумно визначати межі прогресу.

Тому деякі дослідники вважають, що освіта, зрештою, повинна не просто дати особистості певні знання, уміння та навички, а сформувати її компетентність [4]. Термін «компетентність» має кілька переваг: він одним словом називає тріаду «знання, уміння та навички»; він найдоцільніший щодо визначення реального рівня підготовки випускника як фахівця. Компетентність передбачає постійне оновлення знань, оволодіння новою інформацією для розв'язання професійних завдань у сучасних умовах. Іншими словами, компетентність – це здатність до актуального виконання діяльності, що вимагає як змістових (знання), так і процесуальних (вміння) компонентів.

Компетентна людина не тільки має розуміти сутність проблеми, а й вміти розв'язувати її практично.

Загальними трудовими компетентностями, яких потребує сучасне життя, є:

а) соціальні: здатність брати на себе відповідальність, брати участь у спільному вирішенні проблеми, врегулюванні конфліктів ненасильницьким шляхом, у функціонуванні та розвитку демократичних інститутів суспільства;

б) полікультурні, пов'язані з життям у полікультурному суспільстві, передбачають розуміння несхожості людей, взаємоповагу до їх мови, релігії, культури тощо;

в) комунікативні: володіння усною і письмовою рідною та іншими мовами;

г) інформаційні, зумовлені зростанням ролі інформації у сучасному суспільстві, передбачають оволодіння інформаційними технологіями, вмінням здобувати, критично осмислювати і використовувати різноманітну інформацію;

г) саморозвитку та самоосвіти: потреба і готовність постійно вдосконалюватись як у професійному, так і в особистому та суспільному плані [1].

Трудова компетентність є інтегрованим результатом навчально-трудової діяльності учнів і формується, насамперед, на основі опанування змісту програми трудового навчання.

Необхідно осмислити і те, що зміна змісту освіти не буде плідною, якщо не займатися одночасно способами передачі й засвоєння «загальної культури», не піклуватися про те, як зацікавити школярів до навчання, не звертати увагу на мотивацію діяльності молодих людей, яка є ключем до навчання протягом усього життя.

Росте потреба на ринку праці працівників з пристойною базовою освітою, що робить їх творчими особистостями і дозволяє легко пристосовуватися за умов зміни об'єкта праці. Це зобов'язує систему освіти формувати в молодих людей здатність оперативно реагувати на зміни кон'юнктури ринку, бути мобільними.

Система освіти має стати більш гнучкою, інтенсивніше використовувати контакти між різними навчальними дисциплінами, а також давати можливість придбання учнями важливих, ключових знань та вмінь, пов'язаних з розвитком мислення, здатністю до аналізу і синтезу, з наявністю власного погляду, зі здатністю керувати прийняттям рішень у групі, з навичками колективної роботи, що не шкодить розвиткові індивідуальних здібностей, із бажанням оволодіти новими технологіями.

У результаті науково-технічної революції другої половини ХХ, а особливо ХХІ століття, найбільше значення в розвитку суспільства здобуває людський фактор. Насамперед потрібні творчі і самостійні, відповідальні і заповзятливі працівники, здатні до безперервного розвитку і самоосвіти. Тому змінюється роль навчання.

Загальноосвітня школа на початку ХХІ століття покликана створити умови для розвитку здібностей і пізнавальних інтересів учнів, процесуальних умінь і навичок самоосвіти, сприяти їхньому професійному самовизначенню і соціальній адаптації. Істотна роль у вирішенні цієї задачі належить загальній технологічній освіті. Її основним завданням є підготовка учнів до освітньої діяльності з використанням знань з різних галузей наук.

У сучасному розумінні технологія – це галузь знань, методів і засобів діяльності людини щодо створення матеріальних і духовних цінностей. Така діяльність включає перетворення матеріалів, енергії й інформації в інтересах людини і суспільства. Технологія синтезує знання, одержані іншими науками, і виробляє нові ідеї. Базові поняття і знання технології є невід'ємною частиною культури сучасного суспільства (технологічної культури). Технологія взаємопов'язана із суспільством і природою. Рівень розвитку техніки і технологій сьогодні визначає економічний потенціал країни, ступінь розвитку її соціальної сфери і добробуту громадян. Суспільство, у свою чергу, повинно зменшувати негативний вплив технологічної діяльності на природу і самих людей.

Беручи до уваги широке використання молоддю у школі і поза школою інформаційних та комунікаційних технологій, важливо, щоб методи викладання були спрямовані на те, щоб ці технології доповнювали процес вивчення трудового навчання новими ресурсними можливостями, розширювали можливості обміну та діалогу між школярами на різноманітних рівнях.

Нині людині для того, щоб вона могла справитися із справою, необхідні інші навички. Змінилась не лише сума знань, яка необхідна сучасній людині, ще більші зміни відбулися у способах вивчення нового. Прийшов час докорінних змін політики в області освіти.

Засвоїти усі знання, котрі необхідні в житті, неможливо, адже відбувається їхній постійний зріст в умовах швидкої зміни соціальної реальності. Необхідно формувати в учнів

уміння самостійно застосовувати отримані знання у житті. Адже технологія і на робочому місці, і в побуті змінюється усе швидше. У сучасній промисловості і торгівлі період «напіврозпаду» корисного технологічного знання оцінюється в півтора року. Отже, через півтора року половина первісних технологічних знань працівника виявляється марною, через три роки - уже три чверті. Для роботодавця не так важливо те, що потенційний працівник знає, а як він вміє опановувати нові знання або навички. Необхідно, щоб гуманістично настроєні працівники освіти досягли взаєморозуміння з роботодавцями та їх потребами, які висуває сучасний ринок праці. Адже всі зацікавлені в розвитку дитини, в розвитку її творчих можливостей; всі хочуть, щоб випускник школи був активний, міг досліджувати, аналізувати, синтезувати, приймати рішення; всі хочуть бачити дитину, здатну вчитися все життя і працювати як самостійно, так і в команді.

До соціально-економічних чинників науково-технічного прогресу належать такі:

1. Зміна змісту праці, структури виробництва, інтенсифікація продуктивності праці.
2. Кількісні та якісні зміни у структурі й у професійній кваліфікації працівників, а також у соціальних та професійних групах.
3. Підвищення вимог щодо питань керівництва та організації діяльності всього суспільства і його окремих частин.
4. Передавання функцій контролю за безпосереднім виробничим процесом та управління ним машинам [2].

Труднощі соціально-економічного розвитку на сучасному етапі становлення нашої держави справили свій вплив на образ вчителя. Система освіти вимагає належної державної підтримки в аспекті посилення кадрового потенціалу та поліпшення фінансування, насамперед, оплати праці педагогічних працівників, приведення її рівня у відповідність із вимогами законодавства, а також забезпечення сучасними навчальними та інформаційними засобами, зміцнення матеріально-технічної бази навчальних закладів. У результаті впливу негативних чинників спостерігається відплив висококваліфікованих педагогічних кадрів до інших сфер.

Виходячи із сучасних соціально-економічних позицій, метою трудового навчання в школі є підготовка учнів до самостійного життя і діяльності в демократичному громадянському суспільстві з ринковою економікою, що вимагає від молоді оволодіння такими елементами загальної культури особистості як мобільність, комунікабельність, гнучкість, здатність до прогнозування, самостійність, активність, уміння працювати в колективі.

Отже, основними завданнями вчителя трудового навчання в школі у цьому напрямі мають бути:

- розвиток активної, самостійної, здатної до самоорганізації, відповідальної, заповзятливої і мобільної особистості учнів;
- формування у школярів готовності до співпраці, розвиток здатності до творчої діяльності, толерантність, терпимість до чужої думки, вміння вести діалог, шукати і знаходити змістові компроміси;
- оволодіння учнями основами економіки і підприємництва, уміннями раціонально господарювати;
- формування умінь самостійно здобувати й інтегрувати знання з технології з іншими предметами і застосовувати їх у своїй практичній діяльності;
- підготовка випускників до професійного самовизначення і соціальної адаптації.
- ініціативність, вміння кооперуватися з іншими, робота в групі і спільне навчання, вміння оцінювати явища, здатність порозумітися з іншими і переконувати, схильність до розв'язання проблем, планування, самоосвіти, а отже, вміння здобувати і опрацьовувати інформацію.

Технологія переважно базується на відкритих наукою законах природи, що вимагає наявності у працівників значного об'єму загальнонаукових та спеціальних знань. Ознакою

високої кваліфікації стає не тільки висока майстерність володіння інструментом, як наявність та вміння застосовувати знання [5].

Підсумовуючи, можна зробити **висновок**, що у зв'язку з прискореним прогресом науки і техніки об'єм знань та вмінь невідменно і дедалі швидше зростає. З цього випливає важливість приведення шкільної освіти у відповідність до сучасних досягнень науки і техніки, ретельного відбору з цих досягнень того, що повинні засвоїти учні протягом шкільного навчання і без чого не може бути сучасної освіченої молоді людини, готової до свідомого вибору професії, до праці, до подальшого навчання. Найважливіша роль у цьому процесі все ще залишається за вчителем.

Педагог має не тільки навчати і виховувати. Йому належить місія розкрити закладені природою здібності учнів, допомогти знайти своє життєве покликання. На це здатний лише справжній майстер педагогічної справи, який уміє самостійно аналізувати педагогічні явища, розчленовувати їх на складові елементи, уміє бачити основне педагогічне завдання і шляхи його оптимального вирішення. Як вважає Ш. Амонашвілі, справжній майстер педагогічної справи повинен мати вихідну педагогічну позицію своєї діяльності; володіти методикою, технологією реалізації вихідної позиції в педагогічному процесі; постійно шукати шляхи більш повного, вдалого, глибинного, точного та навіть витонченого вирішення проблем навчання і виховання, організації життя дітей, проблем роботи з батьками і громадськістю. Майстер педагогічної справи – це людина широкого світогляду, чуйна, доброзичлива, принципова, яка ефективно використовує у своїй практиці нові форми і способи навчально-виховної роботи, легко перебудовується, позбавляється малопродуктивних форм і методів, а також прагне ділитися досвідом з усіма бажаючими.

Література:

1. Волкова Н. П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Академія, 2002. – 576 с.
2. Організація трудового навчання та виховання учнів 5–7 класів / Мадзігон В. М., Левченко Г. Є., Волощук І. С. та ін. – К.: НДІ Педагогіки АПН України, 1992. – 192 с.
3. Табачек І.В. Формування та розвиток особистості сучасного вчителя: Автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.10 / Ін-т вищ. освіти АПН України. — К., 2005. — 20 с.
4. Чернишова Р., Андрюханова В. Мета сучасної школи – компетентність (контроль і оцінювання) // Директор школи. – 2001. – № 8. – С. 91-96.
5. Школа и труд / Под редакцией П. Р. Атутова, В. А. Кальней. – М.: Педагогика, 1987. – 215 с.

В статті розкриваються основні вимоги, які ставляться до підготовки вчителя трудового навчання в процесі змін, що відбуваються в системі освіти України

Main requirements open in article, which pertain to preparing the teacher of the labor education in process of the change, which occur the Ukraine in system of the forming